

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΣΙΓΓΑΝΟΠΑΙΔΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

1^Η ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σεπτέμβριος 2007

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το έργο με τίτλο «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΣΙΓΓΑΝΟΠΑΙΔΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» ξεκίνησε στις 1-3-2006 όπως προβλεπόταν στο αρχικό και στο αναθεωρημένο, το έτος 2005, Τεχνικό Δελτίο.

Η παρούσα αξιολόγηση αποτελεί την πρώτη από τις τρεις εκθέσεις που θα κατατεθούν σχετικά με την πορεία υλοποίησης του προγράμματος και τα τελικά του αποτελέσματα. Η πρώτη έκθεση (αρχική αξιολόγηση) δίνει έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πληθυσμού-στόχου και στη μεθοδολογία που πρόκειται να εφαρμοστεί στο πλαίσιο της δεύτερης (ενδιάμεσης) και τελικής αξιολόγησης του έργου.

Θα πρέπει να αναγνωριστεί και να επισημανθεί η αξία της «πilotικής» εφαρμογής του έργου της «ένταξης τσιγγανοπαίδων στο σχολείο» παρά το γεγονός ότι βρίσκεται ήδη στην τρίτη του φάση μετά το 1996 οπότε και τέθηκε σε εφαρμογή. Η σημασία του εγχειρήματος προκύπτει από το γεγονός ότι ο πληθυσμός-στόχος έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία έχουν εντοπιστεί στις μελέτες που έγιναν στην πρώτη φάση του προγράμματος και τώρα προσπαθούν στην πράξη να αντιμετωπιστούν ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα όσον αφορά τους κεντρικούς στόχους που είναι: η αύξηση της προσέλευσης των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο καθώς και χρόνου παραμονής/φοίτησης τους σ' αυτό, η επιδίωξη να ολοκληρώνουν τις σπουδές τους σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη βαθμίδα εκπαίδευσης και, τέλος, η βελτίωση της σχέσης των τσιγγάνων με το σχολείο.

Το πλαίσιο: Ο τσιγγάνικος πληθυσμός και χαρακτηριστικά

Ιστορικά, στην Ελλάδα, οι τσιγγάνοι εντοπίζονται για πρώτη φορά στην Κρήτη το 1323, ενώ το 1350 εντοπίζονται τσιγγάνικες ομάδες στην Πελοπόννησο στις περιοχές της Μεθώνης και του Ναυπλίου.

Από τότε και μέχρι το 1996, που έγινε η πρώτη χαρτογράφηση του τρόπου εγκατάστασης των τσιγγάνων στην Ελλάδα, δεν είχε υπολογιστεί ποτέ ο ακριβής αριθμός τους, καθώς δεν υπήρχαν στατιστικές που να οδηγήσουν σε συγκεκριμένες εκτιμήσεις.

Στο πλαίσιο διαφόρων εργασιών τη δεκαετία 1980 - 1990 έχει εκτιμηθεί ότι στην Ελλάδα κατοικούν 150 - 200 χιλιάδες τσιγγάνοι.

Σύμφωνα με τη χαρτογράφηση του τρόπου εγκατάστασης των τσιγγάνων στην Ελλάδα, που έγινε από τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (Γ.Γ.Λ.Ε.) του Υπουργείου Παιδείας, διαπιστώθηκε ότι είναι δύσκολο να καθοριστεί ο ακριβής αριθμός των τσιγγάνων αφού υπάρχουν άτομα που συνεχώς μετακινούνται και ορισμένα στοιχεία παρέχονται σε επίπεδο οικογένειας.

Οι τσιγγάνοι αποτελούν μια πληθυσμιακή ομάδα στην οποία δεν έχει δοθεί, όπως φαίνεται, ιδιαίτερη σημασία από το κράτος τόσο για την ενσωμάτωσή τους όσο και για την εκπαίδευσή τους.

Στην πλειονότητά τους είναι αναλφάβητοι διατηρώντας τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία, διαμένοντας στις παρυφές των αστικών κέντρων και ασκώντας διάφορες δραστηριότητες αυτόνομες ή συμπληρωματικές του ελληνικού συστήματος παραγωγής.

Οι κατηγορίες διαμονής των τσιγγάνων προσδιορίζουν και είναι αποτέλεσμα του τρόπου ζωής, της άσκησης οικονομικής δραστηριότητας, της πολιτιστικής κληρονομιάς, της δυναμικής της ζωής τους στον ελληνικό χώρο.

Οι κατηγορίες διαμονής που υιοθετούνται από τη μελέτη της Γ.Γ.Λ.Ε. είναι τέσσερις:

- μόνιμα εγκατεστημένοι σε σπίτια
- ημिएγκατεστημένοι
- διερχόμενοι
- μόνιμοι σε καταυλισμούς

Σε μελέτη που έγινε στο πλαίσιο της α΄ φάσης αυτού του προγράμματος (1996-1999) φαίνεται ότι παρατηρείται σημαντική μείωση της κατηγορίας «διερχόμενοι», που δεν πρέπει να συγχέονται με του νομάδες που περιπλανιόντουσαν αναζητώντας απασχόληση σε διάφορες περιοχές της χώρας στις προηγούμενες δεκαετίες, δεδομένου ότι τώρα υπάρχει πλέον μια βάση «εξόρμησης» για αναζήτηση εργασίας ή άσκησης κάποιας, εμπορικής κυρίως, δραστηριότητας και επιστροφή πάλι στη βάση τους μετά την πάροδο ενός ορισμένου χρονικού διαστήματος που ποικίλει ανάλογα με την περίπτωση.

Αυτή τη στιγμή φαίνεται ότι η πλειονότητα διαμένει μόνιμα σε σπίτια και δευτερευόντως σε καταυλισμούς, όπου ο χώρος εγκατάστασης έχει καταπατηθεί ή στην καλύτερη περίπτωση έχει παραχωρηθεί από το Δήμο ή την Κοινότητα, μάλιστα, μετά από μεγάλη πίεση των τσιγγάνων ή των κατοίκων με στόχο την απομόνωσή τους, κατά κανόνα στις παρυφές των πόλεων ή των κοινοτήτων, εξασφαλίζοντάς τους απλές συνθήκες διαβίωσης.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια συγκέντρωση των τσιγγάνων σε αστικά κέντρα και από τη μελέτη που έγινε στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος φαίνεται ότι οι διαμείνοντες σε 10 διαφορετικές πόλεις, στις οποίες εφαρμόζεται η πιλοτική φάση του προγράμματος, έχουν γεννηθεί σε 130 διαφορετικές περιοχές.

Αυτή η παράμετρος δείχνει το μεγάλο βαθμό κινητικότητας των τσιγγάνων και την αλλαγή του τρόπου ζωής τους ο οποίος φαίνεται να προσαρμόζεται στο παραγωγικό μοντέλο της χώρας με τη συγκέντρωση δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές (βιομηχανικές ή τουριστικές) που δίνουν τη

δυνατότητα σε ομάδες πληθυσμού σαν τους τσιγγάνους να αναπτύξουν μια οικονομική ή παραοικονομική δραστηριότητα.

Σύμφωνα πάλι με την ίδια μελέτη οι λόγοι που αναγκάζουν τους τσιγγάνους να εγκαθίστανται σε μια περιοχή σε σπίτια ή σε καταυλισμούς είναι:

- Ήρθαμε μαζί με άλλους, αγοράσαμε γη και βρήκαμε δουλειά.
- Αγοράσαμε εδώ ένα μικρό οικόπεδο
- Βρίσκουμε πιο εύκολα δουλειά
- Ήρθαμε για να έχουμε δικό μας σπίτι
- Βρήκαμε φθηνά οικόπεδα και κτίσαμε σπίτι
- Εδώ μας αφήνουν τουλάχιστον να κοιμόμαστε
- Για λόγους επαγγελματικούς
- Μας είπανε ότι έχει δουλειές
- Για δουλειά
- Εδώ μ' αφήνουν να βάλω καλύβα και είναι κοντά η χωματερή
- Εδώ γεννήθηκα αλλά αν είναι για δουλειά φεύγω και αύριο πρωί
- Για να ζήσουμε καλύτερα
- Εδώ ήταν όλοι οι δικοί μου
- Για να είμαστε όλοι μαζί.

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται αυτό που ισχυρίζεται η μελέτη της ΓΓΛΕ, ότι δηλαδή η κάθε «μορφή κατοικίας των τσιγγάνων αποτελεί τη συνιστώσα μιας πληθώρας οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων και αντανακλά το συμβιβασμό ανάμεσα στις επιθυμίες και τις ιδιαίτερες πρακτικές των τσιγγάνων από τη μία πλευρά και τις επιταγές του περιβάλλοντος από την

άλλη. Στην πραγματικότητα οι περισσότεροι τσιγγάνοι υιοθετούν ή επιδιώκουν ένα μικτό τύπο κατοικίας, που διευρύνει το πλαίσιο των δυνατοτήτων και των επιλογών τους».

Επίσης, στην μελέτη για την «υπάρχουσα κοινωνικοπολιτισμική κατάσταση της τσιγγάνικης κοινότητας στην Ελλάδα» (1996-1999) σκιαγραφούνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τσιγγάνικου πληθυσμού στην Ελλάδα τα οποία μπορεί να χρησιμεύσουν στη διαμόρφωση πολιτικής εκπαίδευσης των τσιγγανοπαίδων αλλά και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων που αφορούν τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα.

Οι έρευνες που έγιναν σε προηγούμενες φάσεις προσδιόρισαν τους παράγοντες που παίρνουν μέρος ή επηρεάζουν την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων και οι οποίοι πρέπει να ληφθούν υπόψη στη διαμόρφωση πολιτικής εκπαίδευσης. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν τους εξής:

- ΥΠΕΠΘ
- Τσιγγάνοι-γονείς
- εκπαιδευτικοί
- κοινωνικό περιβάλλον
- μαθητές - Τσιγγάνοι και μη Τσιγγάνοι.

Τόσο στα προηγούμενα τεχνικά δελτία του έργου όσο και στο σημερινό το οποίο υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, διαπιστώνεται η αλληλεξάρτηση αυτών των παραγόντων, οι οποίοι δεν φαίνεται να λειτουργούν αρμονικά δημιουργώντας, ορισμένες φορές μάλιστα, αξεπέραστα προβλήματα, τα οποία με την παρατηρούμενη έλλειψη συντονισμού εμπόδιζαν την αρμονική λειτουργία του προγράμματος.

Όσον αφορά στην εκπαίδευση των τσιγγάνων στην πλειοψηφία τους είναι αναλφάβητοι χωρίς να παραγνωρίζουν το γεγονός ότι η εκπαίδευση θα τους βοηθούσε τόσο στην οικονομική τους δραστηριότητα όσο και στην κοινωνική τους καταξίωση.

Από τους τσιγγάνους που έχουν πάει στο σχολείο η συντριπτική πλειοψηφία δεν έχει τελειώσει το δημοτικό και ένα μικρό ποσοστό έχει παρακολουθήσει μερικές τάξεις του Γυμνασίου.

Η μη φοίτηση των τσιγγάνων στο σχολείο δεν είναι, όπως αναφέρεται σε μελέτες, εκπαιδευτικό ζήτημα μόνο αλλά ο αποκλεισμός τους από το σχολείο έχει κυρίως διάσταση κοινωνική, οφειλόμενη στη στάση των μη τσιγγάνων απέναντι στους τσιγγάνους γενικά.

Τέλος, ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της εκπαίδευσης των τσιγγανοπαίδων είναι η μη κανονική φοίτηση και η κατά διαστήματα παρακολούθηση των μαθημάτων, που οφείλεται σε διάφορους λόγους οι οποίοι αναφέρονται εκτενώς και αναλύονται στις μελέτες που έχουν εκπονηθεί στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος.

Με βάση τα παραπάνω αλλά και λόγω της φύσης του προγράμματος ως καινοτόμου γίνεται φανερό ότι τα προβλήματα τα οποία προσπαθεί να αντιμετωπίσει δεν είναι δυνατόν να λυθούν σε περιορισμένο χρονικό διάστημα όταν μάλιστα υπάρχουν χρονίζοντα προβλήματα νοοτροπίας, κοινωνικών αντιστάσεων και στερεοτύπων, προβλήματα αναγνώρισης ταυτοτήτων. Τα προβλήματα αναγνωρίζονται από όλους τους μελετητές και τις έρευνες που έχουν γίνει στο χώρο της εκπαίδευσης των τσιγγάνων και επισημαίνεται η δυσκολία και η χρονική διάρκεια που απαιτείται μέσα από μια συστηματική, ευαισθητοποιημένη και συνειδητή παρέμβαση για να επιλυθούν τα προβλήματα αυτά. Ως εκ τούτου η συνέχιση τέτοιου είδους προγραμμάτων θεωρείται αναγκαία και επιβεβλημένη σε βάθος χρόνου έως ότου επιτευχθεί το ιδανικό αποτέλεσμα της που είναι η φοίτηση όλων των τσιγγανοπαίδων, όπως εξάλλου και συνταγματικά προβλέπεται.

II. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η αξιολόγηση αυτού του προγράμματος θα έχει τα χαρακτηριστικά της αξιολόγησης «καινοτόμων» προγραμμάτων ακολουθώντας τις τρέχουσες τάσεις, έτσι όπως αυτές εμφανίζονται στη σχετική βιβλιογραφία, όσον αφορά την αξιολόγηση παρόμοιων προγραμμάτων εκπαίδευσης .

Στο πλαίσιο αυτό θα εξεταστεί η πληρότητα μεταξύ στόχων του προγράμματος και μέσων που διατέθηκαν ή χρησιμοποιήθηκαν για την επιτυχία τους.

Βασικό στοιχείο και προϋπόθεση σε αυτή τη διαδικασία αποτελεί η εξασφάλιση από την αρχή του προγράμματος σχετικών με το αντικείμενο και, κυρίως, σαφώς καθορισμένων στόχων.

Στη συνέχεια η αξιολόγηση θα εστιάσει την ανάλυση, στο πλαίσιο του προγράμματος, στις προβλεπόμενες δραστηριότητες, στο προσωπικό και στα υλικά μέσα που διατέθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν στη διάρκεια του προγράμματος.

Επίσης, θα γίνει ανάλυση των δραστηριοτήτων σε σχέση με τη συμβολή τους στην επιτυχία των στόχων καθώς και εξέταση των προγραμμάτων κατάρτισης και του εκπαιδευτικού υλικού σε σχέση με την πληρότητά τους για την επιτυχία των στόχων του προγράμματος.

Σύμφωνα με την πρόταση αξιολόγησης του προγράμματος, ακολουθούν δύο αξιολογήσεις που θα παρουσιαστούν στην «ενδιάμεση» και την «τελική» έκθεση αξιολόγησης. Στη **δεύτερη έκθεση** της ενδιάμεσης αξιολόγησης, θα δοθεί βάρος στην υλοποίηση των δράσεων που προβλέπονται. Κυρίως θα εστιαστεί στην επισήμανση και καταγραφή των δυσκολιών που αντιμετωπίστηκαν στην υλοποίηση του έργου, τόσο σε θεσμικό όσο και πρακτικό επίπεδο, αφού αποτελεί και το ουσιαστικό τμήμα της αξιολόγησης του προγράμματος. Τέλος, η τρίτη **έκθεση** της τελικής αξιολόγησης, θα

περιλαμβάνει την συνολική αξιολόγηση του προγράμματος και, κυρίως, την ανάλυση των αποτελεσμάτων του προγράμματος σε σχέση με τους στόχους του αλλά και τις προοπτικές του.

Η δεύτερη έκθεση αξιολόγησης (ενδιάμεση αξιολόγηση) του προγράμματος «εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων στο σχολείο» θα περιλαμβάνει:

- Παρακολούθηση της υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος υπό το πρίσμα της υφιστάμενης στρατηγικής των διαμορφωμένων στόχων καθώς και των υποθέσεων και παραδοχών που χρησιμοποιήθηκαν κατά το σχεδιασμό του προγράμματος.
- Εξήγηση τυχόν αποκλίσεων του προγράμματος από τους αρχικούς στόχους του, εντοπίζοντας τα αίτια που τις προκάλεσαν.
- Εκτίμηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων από την υλοποίηση του προγράμματος και έλεγχος επιτυχίας των στόχων που έχουν τεθεί.
- Εκτίμηση των ενδιάμεσων επιπτώσεων από την εφαρμογή του προγράμματος.
- Εκτίμηση της δυνατότητας ολοκλήρωσης του έργου για τον ένα χρόνο που απομένει μέχρι τη λήξη του.
- Τέλος, η αξιολόγηση του συστήματος οργάνωσης και διοίκησης του προγράμματος.

Σύμφωνα με την πρότασή μας για την αξιολόγηση του έργου στην επόμενη φάση προβλέπεται να πραγματοποιηθεί έρευνα πεδίου με τη χρήση ειδικά διαμορφωμένου ερωτηματολογίου το οποίο θα σας υποβληθεί άμεσα και, στη συνέχεια, θα διανεμηθεί στους άμεσα εμπλεκόμενους εκπαιδευτικούς με την εφαρμογή-υλοποίηση του προγράμματος. Για το λόγο αυτό θα χρειαστεί η χορήγηση στοιχείων, τα οποία βρίσκονται αυτή τη στιγμή στη διάθεση του προγράμματος, στην ομάδα αξιολόγησης προκειμένου να γίνει η επεξεργασία

τους για την καταλληλότερη οργάνωση της έρευνας. Τα αποτελέσματα αυτής της επεξεργασίας καθώς και η ανάλυση των δεδομένων που θα προκύψουν από τη χορήγηση των ερωτηματολογίων θα εμφανιστούν στην δεύτερη (ενδιάμεση) έκθεση.

Επίσης στο πλαίσιο της τρίτης και τελικής έκθεσης αξιολόγησης θα γίνει πάλι έρευνα πεδίου με εργαλείο έρευνας τη «συνέντευξη» σε επιλεγμένο δείγμα των άμεσα εμπλεκόμενων με την εφαρμογή και υλοποίηση του προγράμματος για να αποτυπωθούν και τα ποιοτικά στοιχεία των απόψεων των εμπλεκόμενων στο πρόγραμμα και το οποίο θα αναδείξει και άλλες πλευρές και προβλήματα του προγράμματος αλλά και απόψεις για την καλύτερη εφαρμογή του.